

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΑΔΕΛΦΟΣΥΝΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΗΣ (της Ιωάννας Μουτσοπούλου) – (1ο μέρος του άρθρου)

✘ Η αδελφοσύνη είναι μία Ιδέα που αποτέλεσε την έμπνευση ή τη βάση για έμπνευση όλων των οραματιστών ανά τους αιώνες. Και αποτελεί πραγματικά αυτή τη βάση ανιδιοτέλειας που έλειπε και λείπει σχεδόν ολότελα από τους ανθρώπους στη μεγάλη τους μάζα. Ταυτόχρονα, αποτελεί τη βάση και για την ισότητα και την ελευθερία, γιατί χωρίς αδελφοσύνη δεν νοείται ούτε ισότητα ούτε ελευθερία. Γιατί είναι αναγκαία προϋπόθεση; Επειδή η αδελφοσύνη δείχνει σχέση, συνοχή, η ισότητα έρχεται σαν εναρμονίζουσα τη σχέση και η ελευθερία σαν αυτή που εμποδίζει τη σχέση να καταλήξει ένας τυραννικός παράγοντας.

Οι άνθρωποι προσέγγισαν πιο εύκολα την Ελευθερία, γιατί την ερμήνευαν στην ατομική τους ζωή έτσι ώστε να προσαρμόζεται εύκολα στην ιδιοτέλειά τους, δηλαδή σαν αποδέσμευση από τις ανάγκες και τις κοινωνικές υποχρεώσεις. Την ισότητα την προσέγγισαν συχνά, πλην άλλων, και με τον φθόνο της επιθυμίας, αν και δεν θέλουν να το παραδεχθούν. Δεν εννοούμε εδώ ότι η εξουσιαστική ανισότητα πρέπει να γίνεται αποδεκτή αδιαμαρτύρητα, αλλά μπροστά σε μια τέτοια κατάσταση μπορεί κανείς να αντιτάξει σε επίπεδο κινήτρου (και όχι μόνον στα λόγια) είτε τη δικαιοσύνη μαζί με την ανάγκη για ελεύθερη ανάπτυξη της συνείδησης και της ζωής που η ανισότητα εμποδίζει είτε την κρυφή ανταγωνιστική επιθυμία για τη συγκεκριμένη θέση υπεροχής. Όμως η αδελφοσύνη επιδεχόταν πιο δύσκολα τέτοιες ερμηνείες που να είναι επωφελείς για τον ίδιο που την επικαλείται.

Τι δεν είναι η αδελφοσύνη

Τις μεγάλες ιδέες τις προσεγγίζουμε αρχικά απορρίπτοντας ό,τι δεν εμπίπτει στο περιεχόμενό τους, μη μπορώντας να τις ορίσουμε ευθέως. Αυτό συμβαίνει, επειδή αυτές είναι μεγάλες αφαιρέσεις με μεγάλη ευρύτητα και βάθος, πέραν των χειροπιαστών πραγμάτων της καθημερινότητάς μας, πράγμα που μας φέρνει σε δύσκολη ερμηνευτική θέση, γιατί το περιεχόμενό τους αποδεικνύεται δυσπρόσιτο όσο δυσπρόσιτη είναι και η δική μας φύση.

Εδώ πρέπει να σταματήσουμε, για να αρχίσουμε να ξετυλίγουμε την πλοκή των περιστάσεων στις οποίες γίνεται η διαστρέβλωση των μεγάλων Ιδεών είτε για λόγους συμφέροντος είτε εξ αιτίας αδιακρισίας.

Είναι, άραγε, η αδελφοσύνη μία συναισθηματική έννοια για ονειροπόλους οραματιστές που δεν μπορούν να προσγειωθούν στην πραγματικότητα; Είναι μία φρούδα ελπίδα που χρησιμεύει σαν καταφύγιο για τους αδύναμους και αδικημένους;

Μια μεγάλη Ιδέα δεν μπορεί να γεννιέται από την αδυναμία και την ποταπότητα. Απλώς, η αδυναμία μπορεί να ανοίξει τη θύρα της κατανόησης λόγω της οδύνης που βιώνει ο αδύναμος άνθρωπος και που τον κάνει πιο ανοικτό στο εσωτερικό βίωμα και την ανάγκη για διέξοδο. Μόνον υπό αυτή την έννοια η αδυναμία είναι ένα προνόμιο, επειδή συντρίβει την κρυσταλλωμένη τυφλότητα της δύναμης, αλλά σε καμμία περίπτωση δεν αποτελεί συστατικό στοιχείο μιας μεγάλης Ιδέας.

Αφού η αδελφοσύνη δεν αποτελεί συναισθηματική έννοια, πρέπει να αναθεωρηθεί και η άποψη ότι αποτελεί μία παθητικότητα που απογυμνώνει τον άνθρωπο από τη δύναμή του την τόσο δύσκολα κατακτημένη στον αιώνιο αγώνα της επιβίωσης. Μόνον μία εξαιρετικά μεγάλη διαστροφή της αντίληψης του “Καλού” θα μπορούσε να καταλήξει σε τέτοια συμπεράσματα. Το πρόβλημα εδώ είναι διττό:

Από το ένα μέρος, η αδελφοσύνη ως μία κοινωνικότητα και ευαισθησία είναι πολύ δύσκολα προσεγγίσιμη, επειδή απαιτεί

τεράστια ψυχολογική προσπάθεια για να την επιτύχει ο άνθρωπος, πράγμα που δείχνει ότι πρέπει να την προσεγγίσει ενεργητικά στο μέγιστο των δυνατοτήτων του και ότι δεν είναι δυνατόν να προσεγγιστεί σε γραμμή ελάχιστης αντίστασης. Εδώ είναι φανερό ότι η παθητικότητα δεν έχει καμμία θέση.

Από το άλλο μέρος, συχνά παρουσιάζεται ως έκφραση αδελφοσύνης η υποχωρητικότητα απέναντι στο άδικο. Αυτό είναι ένα λάθος, εκτός και αν υπαγορεύεται από άλλους λόγους σημαντικότερους, όπως π.χ. ο Σόλωνας δεν μοίρασε τη γη που είχαν αρπάξει οι πλούσιοι από τους χρεωμένους φτωχούς για να μην γίνει εμφύλιος πόλεμος. Η αδυναμία κάποιου, που μπορεί να προκαλεί οίκτο και υποχωρητικότητα απέναντί του, δεν σημαίνει κατ' ανάγκην ότι πίσω της υπάρχει καλωσύνη, δικαιοσύνη και αληθινά δικαιώματα. Αλλού, επομένως, βρίσκεται η ευθύνη και η αληθινή έκφραση αδελφοσύνης και όχι στα τυχαία και αίολα συναισθήματα, που πιο πολύ ικανοποιούν μια προσωπική ανάγκη ηθικής επιβεβαίωσης παρά τους αληθινά έχοντες ανάγκη, και αποτελούν μια επιφανειακή και στείρα εφαρμογή πεποιθήσεων χωρίς επίγνωση της πραγματικότητας.

Εφ' όσον οι μεγάλες ιδέες συνδέονται άρρηκτα και αλληλοσυμπληρώνονται, τρόπον τινά αλληλοπροστατεύονται, δεν είναι νοητό η αδελφοσύνη να καταλήγει σε άδικη στέρηση των άλλων δύο μεγάλων ιδεών, της ελευθερίας και της ισότητας (βέβαια, ορθά ερμηνευμένων) είτε του ίδιου που την εκφράζει είτε άλλων και τελικά στην εξυπηρέτηση της μη-αδελφοσύνης, δηλαδή της κυριαρχικότητας, άλλων. Για παράδειγμα, σε άδικη επίθεση η αδελφοσύνη δεν σημαίνει παθητικότητα και αποδοχή της, ώστε ο επιτιθέμενος να μην βλαφθεί. Η οποιαδήποτε τέτοια άποψη ή ακόμη και θυσία θα πρέπει να είναι έλλογη, ελεύθερη και να υπάγεται σε μεγαλύτερο συναφή σκοπό, δηλαδή το προστατευόμενο αγαθό να είναι σημαντικότερο. Επομένως, δεν πρέπει να οφείλεται σε αυταπάτες ηθικού μεγαλείου, σε συναισθηματικές εξάρσεις, σε έλλειψη ηθικής διάκρισης, σε φαντασιώσεις κοινωνικές, σε συνείδηση θύματος ή σε ο,τιδήποτε που δεν ανταποκρίνεται στην αλήθεια και τη δικαιοσύνη. Δηλαδή,

αδελφοσύνη που να οδηγεί σε σκλαβιά και ανισότητα δεν υπάρχει.

Αυτό θα ήταν ένας αληθινός ρεαλισμός, δηλαδή αυτός που ξέρει την πραγματικότητα της κοινωνίας αλλά και το τι υπαγορεύει η αληθινή ανάγκη.

Η αδελφοσύνη ή έστω ο ανθρωπισμός, που είναι μία έκφρασή της, δεν μπορεί να μοιάζει με ανοχύρωτη πόλη που ο καθένας μπορεί να συλήσει άφοβα, επιδεικνύοντας την απανθρωπιά του και την απληστία του, επειδή κάποιος άλλος του το επιτρέπει λόγω μιας δήθεν καλωσύνης. Αυτό αφορά και τα άτομα και τα έθνη και την ανθρωπότητα και όλα.

Η αδελφοσύνη είναι μια έννοια που σημαίνει ότι, πλην άλλων, υπερασπίζεται κανείς το δικαίωμα οποιουδήποτε να ζεί και να αναπτύσσεται ελεύθερα σε πλαίσια ανιδιοτέλειας και όχι να τον διευκολύνει στην άσκηση της ιδιοτέλειάς του. Γι' αυτό και δεν είναι ταυτόσημη με τον οίκτο, αν και ο οίκτος μπορεί να αποτελεί μία πρώτη αναλαμπή της στην ανθρώπινη συνείδηση, μόνον που είναι πολύ εύκολα χειραγωγήσιμος από το περιβάλλον και την εξουσία, επειδή εν μέρει παθητικοποιεί το άτομο, αν αυτό δεν διαθέτει διακριτική ευχέρεια αρχών. Πρέπει να κατανοήσουμε ότι οι μεγάλες έννοιες που απασχολούν τη ζωή μας δεν μπορεί να είναι φαντασιώσεις ωραίες και γενικόλογες, που να επιμαρτυρούν ψευδώς την ηθική μας. Η ηθική απαιτεί πολύ μεγαλύτερη συνέπεια σκέψης και πράξης.

Ιωάννα Μουτσοπούλου

Μέλος της ΜΚΟ ΣΟΛΩΝ

13/7/2017